УДК 338.47:656.07

КАРПЕНКО ОКСАНА,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри управління та економіки водного транспорту
Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ЛЕБЕДКО СЕРГІЙ,
здобувач кафедри управління та економіки водного транспорту
Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті на основі аналізу наукових джерел виявлено підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, зокрема, ресурсний, цільовий, комплексний та інші. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства за джерелами виникнення загроз. Відповідно до запропонованого підходу визначено джерела та причини загроз, ризики та індикатори наслідків реалізованих ризиків для економічної безпеки транспортного підприємства. Показано, що індикатори оцінювання можуть відрізнятися залежно від реалізованих ризиків. Для використання в прийнятті управлінських рішень на основі запропонованих індикаторів оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства формується гнучка система показників, яка включає абсолютні та відносні показники. Абсолютні показники оцінюються в динаміці, аналізуються за структурою. Відносні показники формуються як відношення відповідного абсолютного показника до величини або обсягів перевезень, або кількості рухомого складу, або кількості працівників, або вартості ресурсів тощо. Акцентовано на необхідності розробки ефективного механізму управління внутрішніми загрозами і механізмів адаптації до зовнішніх загроз у системі економічної безпеки транспортного підприємства. На думку авторів, це дозволить транспортному підприємству забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію чи уникнення впливу загроз на його діяльність, а отже, і досягти високого рівня його економічної безпеки.

Ключові слова: *транспортне підприємство; економічна безпека; індикатори; показники; методичний підхід.*

Постановка проблеми. Транспортний сектор відіграє важливу роль у функціонуванні та розвитку економіки держави, забезпечуючи зв'язок виробництва і споживання, є каталізатором активності економіки й руху товарно-матеріальних потоків, підтримує мобільність робочої сили та задовольняє потреби населення в перевезеннях [1].

Сьогодні більшість вітчизняних транспортних підприємств переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані або на межі банкрутства. Вихід підприємства з кризового стану передбачає, передусім, ефективне використання всіх видів ресурсів. З точки зору процесів глобалізації та стратегічного розвитку, саме стан цих ресурсів впливає на економічну безпеку підприємства [2].

Економічна безпека підприємства - це стан захищеності діяльності підприємства, який досягається в результаті формування комплексу складових елементів суб'єкта господарювання (фінансових, правових, капіталу, технологій, кадрів, соціально-психологічних та інших), які забезпечують здійснення найбільш ефективного використання ресурсів, стабільного функціонування підприємства, досягнення поставленої мети, подолання різного роду загроз та швидкої адаптації до умов середовища, що змінюються [3].

Транспортні підприємства, що діють в умовах ризику, потребують організації системи забезпечення економічної безпеки та управління нею. Забезпечення достатнього рівня економічної безпеки в діяльності транспортних підприємств у ринкових умовах є одним із основних завдань керівництва, оскільки від цього залежить ефективність функціонування підприємства. Розробка та впровадження системи оцінювання рівня економічної безпеки транспортних підприємств, адекватної сучасним умовам господарювання, сприятиме підвищенню ефективності їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окремих теоретичних і практичних аспектів формування підходів до оцінювання рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання здійснювалися в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких М. В. Рета, А. О. Іванова [2], О. О. Мельник [3], О. Ю. Амосов [4], О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко [5], В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко [6], В. А. Забродський, М. О. Кизим [7], Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов [8], С. М. Міщенко [9], Т. Г. Васильців, О. Б. Коцан [10],

Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук [11], Ю. Є. Чирва, О. М. Нестеренко [12], Н. Й. Реверчук [13], О. Ю. Вілкул, С. В. Максимов, Я. В. Нусінова та інші [14], І. Ю. Зайцева [15], О. Л. Коробчинський [16], Л. Г. Шемаєва [17], І. П. Отенко, О. С. Преображенська [18], Н. О. Москаленко, О. О. Романенко, Т. В. Олійник [19], Г. В. Козаченко, О. Н. Ляшенко, В. Л. Безбожний [20] та інші автори.

У наукових джерелах існує декілька підходів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. Більшість науковців розглядають та ототожнюють у своїх працях економічну безпеку підприємства та його фінансово-економічну безпеку. Безперечно, серед функціональних елементів оцінювання рівня економічної безпеки підприємства фінансова складова є провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є "двигуном" будь-якої економічної системи.

Так, О. Амосов фокусує увагу на ресурсних складових фінансово-економічної безпеки й пропонує здійснювати оцінювання її рівня через призму таких складових [4]: техніко-технологічні ресурси; ресурси капіталу; інтелектуально-кадровий ресурс; інформаційний ресурс; інноваційний ресурс; правовий ресурс. Аналогічний підхід реалізовано в роботах О. Ареф'євої, Т. Кузенко [5]. Але варто зазначити, що в межах ресурсного підходу визначення рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням лише фінансово-економічної безпеки без урахування інших складових має свої недоліки.

Інший підхід, який використовується для оцінювання економічної безпеки підприємства, базується на структурних компонентах фінансово-економічної безпеки. Зокрема, у роботі [6] запропоновано здійснювати оцінювання на основі таких складових, як фінансова безпека; кадрова; технологічна; правова; інформаційна; екологічна; силова; ринкова; інтерфейсна. Перевагою цього структурного підходу є врахування багатьох структурних елементів функціонування підприємства, хоча є суттєвий недолік, а саме: немає єдиного комплексного підходу до визначення рівня економічної безпеки, що впливає на оціночний процес.

Наступний - це цільовий підхід. У цьому контексті показовою є точка зору науковців В. Забродського та М. Кизима, які пропонують здійснювати оцінювання рівня економічної безпеки через систему показників, які ранжуються за цільовим призначенням, що дозволяє реалізувати багатовимірний аналіз, а це підвищує ґрунтовність та доцільність проведеного оцінювання [7].

Г. Клейнер, В. Тамбовцев, Р. Качалов фокусують увагу на визначенні рівня економічної безпеки підприємства на основі показників, які оцінюються відповідно до ризиків, що виникають у функціонуванні суб'єктів господарювання [8]. Також до представників цільового підходу можна віднести С. Міщенка, який пропонує здійснювати оцінювання через показники, що визначають вартість підприємства із застосуванням дохідного підходу [9]. Проте оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ускладнюється необхідністю отримання інформаційно-аналітичного забезпечення та проведення відповідних розрахунків.

Комплексний підхід є найбільш уживаним теоретичним підходом до визначення рівня економічної безпеки підприємства. Такий підхід використовують у своїх працях Т. Васильців та О. Коцан [10], В. Волошин, О. Бойкевич, В. Каркавчук [11], Ю. Чирва та О. Нестеренко [12].

У межах комплексного підходу Н. Ревенчук визначає узагальнювальний критерій, застосовуючи бальний підхід [13]. Виходячи з положень представленого підходу, О. Вілкул, С. Максимов, Я. Нусінова та ін. [14], здійснюють оцінювання рівня економічної безпеки підприємств на основі виміру фінансових показників у вартісних одиницях та проводять розрахунок нового показника запасу власного капіталу, який за відсутності кризи на підприємствах визначається величиною, на яку можна зменшити їх власні активи, щоб економічний стан не погіршився до кризового, а в разі кризового стану - величиною, на яку потрібно збільшити власні активи цих підприємств для того, щоб значення фінансових коефіцієнтів, що використовуються під час діагностики, дорівнювали нормативам.

У процесі оцінювання поточного рівня економічної безпеки І. Зайцева, використовуючи комплексний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, уважає, що в якості фінансової складової економічної безпеки підлягають аналізу фінансова звітність і результати роботи підприємства (організації) - платоспроможність, фінансова незалежність, структура й використання капіталу та прибутку; конкурентний стан підприємства (організації) на ринку - частка ринку, якою володіє суб'єкт господарювання; рівень застосовуваних технологій і менеджменту; ринок цінних паперів підприємства (організації) - оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій і лістинг. Важливою передумовою охорони фінансової складової економічної безпеки є планування (включаючи й бюджетне) комплексу необхідних заходів та оперативна реалізація запланованих дій у процесі здійснення тим чи іншим суб'єктом господарювання фінансово-економічної діяльності [15].

Із застосуванням комплексного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства виникає можливість щодо врахування широкого спектра елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на цей процес, структурування відповідних дії й отримання результату оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Більшість вітчизняних та зарубіжних розробок методик щодо оцінювання рівня економічної безпеки присвячені проблемам забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, а питанням безпеки транспортних підприємств приділяється значно менше уваги. Завдяки оцінці рівня економічної безпеки транспортного підприємства можна проаналізувати ефективність його діяльності, виявити проблемні ділянки та запобігти можливим загрозам для функціонування. Саме тому розробка методичного підходу до оцінювання економічної безпеки транспортного підприємства залежно від джерела загрози є важливою в сучасних умовах, що обумовлює актуальність наукового дослідження й дозволяє сформулювати мету й ключові завдання наукової статті.

Метою цієї роботи є обґрунтування методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства.

Для досягнення поставленої мети дослідження потрібно вирішити **такі завдання**: проаналізувати підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства; систематизувати джерела, причини загроз, потенційні ризики та індикатори наслідків реалізованих ризиків для економічної безпеки транспортного підприємства; сформувати систему показників оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства; запропонувати методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства за джерелами виникнення загроз.

Виклад основного матеріалу. Систему економічної безпеки підприємства можна визначити як взаємопов'-

язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, судово-правових та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших утрат [16].

Основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати запобіжний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження й примноження фінансів і матеріальних цінностей; запобігання кризовим ситуаціям, у тому числі різним надзвичайним подіям, пов'язаним із діяльністю "зовнішніх" або "внутрішніх супротивників" [17]. Тому на сучасному етапі функціонування підприємств обов'язковим є превентивне управління економічною безпекою підприємства [18-20].

Однак проаналізовані в дослідженні підходи націлені на оцінювання наслідків реалізації ризиків, а для превентивного управління економічною безпекою транспортного підприємства необхідно мати інструментарій оцінювання загроз. Саме тому на основі проведеного дослідження, пропонується методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства за джерелами виникнення загроз (рис. 1).

Відповідно до запропонованого методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства визначено джерела та причини загроз, потенційні ризики та індикатори наслідків реалізованих ризиків для економічної безпеки транспортного підприємства (таблиця 1).

Рис. 1. Етапи оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства.

Таблиця 1. - Джерела, причини загроз, ризики та індикатори оцінювання наслідків реалізованих ризиків для економічної безпеки транспортного підприємства

Джерело загроз	Причини загроз	Ризики	Індикатори оцінювання
1) внутрішні загрози:			
• людська	недостатня відповідальність; недостатня кваліфікація; незнання процедур	порушення дисципліни; недотримання технологій; зумисна шкода	кількість порушень; збитки через порушення; тривалість простоїв
• управлінська	недостатня відповідальність за прийняті рішення; недостатня кваліфікація	невчасне отримання інформації; помилкові рішення	збитки через невчасне отримання інформації та помилкові рішення
• техніко-технологічна	недостатнє фінансування; неефективне управління	зниження якості через використання застарілих технологій; зниження якості через використання застарілих транспортних засобів; простої через поломки; збільшення витрат на ремонт; збільшення забруднення довкілля	фінансовий результат; кількість клієнтів; асортимент послуг; якість; обсяг платежів за забруднення;
• непередбачувана (форс-мажорна)	форс-мажор	пожежі; крадіжки	кількість подій; збитки
• ресурсна (фінансова)	неефективне управління; недостатнє фінансування	порушення ліквідності; порушення платоспроможності; зниження виручки	фінансовий результат
2) зовнішні загрози:			
• ринкова	неефективна конкурентна політика	монопольні ціни; втрата клієнтів	кількість конкурентів; ринкова частка
• стейкхолдери	недостатня відповідальність; неефективне управління	зрив поставок; невчасна подача транспорту; зміна цін	кількість клієнтів ; кількість зірваних поставок (невиконаних угод)

Продовження табл.1

Джерело загроз	Причини загроз	Ризики	Індикатори оцінювання
2) зовнішні загрози:			
• владна	нестабільність законодавства; податкове навантаження (збільшення, нестабільність..)	необґрунтовані рішення; помилки в звітності; додаткове податкове навантаження	податкові платежі; штрафні санкції
• природні	метеоумови	збільшення часу доставки; збільшення витрат на ремонт рухомого складу; втрата вантажу	збитки від збільшення часу доставки; штрафні санкції
• інфраструктурна	низька якість шляхів сполучення; недостатній розвиток логістики	збільшення часу доставки; збільшення витрат на ремонт рухомого складу; погіршення збереженості вантажу	тривалість доставки; витрати на ремонт; кількість випадків псування вантажу

Слід зазначити, що індикатори оцінювання можуть відрізнятися залежно від реалізованих ризиків. Для використання в прийнятті управлінських рішень на основі запропонованих індикаторів оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства формується гнучка система показників, яка включає абсолютні та відносні показники. Абсолютні показники оцінюються в динаміці, аналізуються за структурою. Відносні показники формуються як відношення відповідного абсолютного показника до величини або обсягів перевезень, або кількості рухомого складу, або кількості працівників, або вартості ресурсів тощо.

Розглянемо виникнення загроз у внутрішньому середовищі. Недостатність відповідальності співробітників, їхньої кваліфікації, професіоналізму можуть стати причинами людських загроз. Найрозповсюдженішими ризиками, які реалізуються через людські загрози, є порушення дисципліни, недотримання технологій та зумисна шкода. Абсолютними показниками оцінювання можуть бути кількість порушень, збитки через порушення, тривалість простоїв, а відносними - кількість порушень у розрахунку на тривалість досліджуваного періоду, темп росту величини збитку через порушення в досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, питома вага тривалості простоїв у тривалості досліджуваного періоду.

Недостатність відповідальності за прийняті рішення та небажання управлінців розвиватися, удосконалюватися можуть бути причинами управлінських загроз. Управлінська загроза призводить до таких ризиків, як несвоєчасне отримання інформації, прийняття помилкових рішень. Абсолютним показником оцінювання може бути величина збитків через невчасне отримання інформації та помилкові рішення, а відносним - темп росту величини збитків через невчасне отримання інформації та помилкові рішення в досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом.

Техніко-технологічні загрози можуть виникнути як від недостатності фінансування підприємств, так і внаслідок неефективного управління. Наслідки від техніко-технологічних загроз: зниження якості через використання застарілих технологій, зниження якості через використання застарілих транспортних засобів, простої через управлінські та виробничі помилки, збільшення витрат на ремонт, збільшення забруднення довкілля та інші. Абсолютними показниками оцінювання можуть бути величина збитків, кількість клієнтів, спектр послуг, кількість рекламацій, обсяг платежів за забруднення, а відносними - темп росту величини збитку через реалізацію техніко-технологічних загроз у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, питома вага кількості втрачених клієнтів у загальній кількості клієнтів, питома вага припинених послуг у загальному спектрі, темп росту кількості рекламацій у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, темп росту обсягу платежів за забруднення у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом.

Ризики при виявленні загроз форс-мажорних обставин (непередбачуваних подій) можуть бути різними, однак найбільш розповсюджені - це пожежі та крадіжки. Якщо потрібно оцінити вплив непередбачуваних загроз для економічної безпеки транспортного підприємства, то абсолютним показником оцінювання буде величина збитку, а відносним - темп росту величини збитку у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом.

Причинами виникнення ресурсної загрози можуть бути: неефективне управління, недостатнє фінансування тощо. Ризиками, які настають при виникненні такої загрози, можуть бути порушення ліквідності й платоспроможності, зниження обсягу виручки тощо. Абсолютним показником оцінювання в такому разі буде величина збитку, а відносним - темп росту величини збитку в досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом.

Розглянемо більш детально виникнення загроз у зовнішньому середовищі. Зовнішня загроза ринкового характеру найчастіше проявляється через неефективну конкурентну політику. У свою чергу, це може призвести до встановлення завищених транспортних тарифів та до втрати клієнтів. Абсолютними показниками оцінювання можуть бути кількість конкурентів, обсяги виручки, а відносними - темп росту кількості конкурентів у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, ринкова частка підприємства.

Причини виникнення загроз, пов'язаних зі стейкхолдерами, можуть полягати як у недостатності відповідальності за свої рішення, так і в неефективному управлінні. Ризики, які можуть бути виявлені при настанні цієї загрози, це зрив поставки, невчасна подача транспорту, зміна цін тощо. Абсолютними показниками оцінювання в такому разі будуть кількість клієнтів, кількість зірваних поставок, а відносними - питома вага кількості втрачених клієнтів у загальній кількості клієнтів, питома вага невиконаних угод у загальній кількості угод у досліджуваному періоді.

Владна загроза пов'язана з нестабільністю політико-правової ситуації в країні. Причини виникнення владної загрози проявляються в нестабільному законодавстві, зміні податкового навантаження тощо. Як ре-

зультат - на підприємствах є ризики прийняття необґрунтованих рішень, допущення помилок у звітності та в зростанні податкового навантаження. Абсолютними показниками оцінювання можуть бути податкові платежі, величина штрафів, а відносними - темп росту величини податкових платежів у досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, питома вага штрафів у загальній величині прибутку.

Загрози, пов'язані з природними явищами, найбільше проявляються в змінах метеоумов, що збільшує час доставки, витрати на ремонт рухомого складу та втрати вантажу. Абсолютними показниками оцінювання в такому разі будуть величина збитків від збільшення часу доставки, величина штрафів, а відносними - темп росту величини збитків від збільшення часу доставки в досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом, питома вага штрафів у загальній величині прибутку.

Можливими причинами виникнення інфраструктурної загрози є низька якість шляхів сполучення, недостатність розвитку логістики в країні. Ця загроза може проявитись у виникненні таких ризиків, як збільшення часу доставки, збільшення витрат на ремонт рухомого складу, погіршення збереження якостей вантажу. Абсолютними показниками оцінювання можуть бути тривалість доставки, витрати на ремонт, кількість випадків псування вантажу, а відносними - темп росту фактичної тривалості доставки порівняно із запланованою тривалістю доставки, питома вага витрат на ремонт у загальній величині витрат, темп росту кількості випадків псування вантажу в досліджуваному періоді порівняно з попереднім періодом.

Висновки

Загрози суттєво впливають на рівень економічної безпеки підприємства, що породжує необхідність розробки як ефективного механізму управління внутрішніми загрозами, так і механізмів адаптації до зовнішніх загроз у системі економічної безпеки транспортного підприємства.

При формуванні системи показників необхідно враховувати такі умови:

- сукупність усіх запропонованих показників та їх груп має бути взаємопов'язана в рамках загальної концепції діагностики;

- сукупність усіх запропонованих показників та їх груп повинна відповідати переліку основних загроз економічній безпеці транспортних підприємств;

- перелік показників не повинен бути переобтяжений за кількістю, бути простим у розрахунках та придатним для широкого використання;

- показники мають бути синхронізовані в часі та в шкалі виміру, що дасть змогу обмежити використання значної кількості показників.

Виконання згаданих умов при формуванні системи складових елементів рівня економічної безпеки підприємства забезпечить проведення її в короткий термін. Якісне формування системи показників оцінювання рівня економічної безпеки підприємства прямо впливає на своєчасність розпізнавання негативних тенденцій розвитку, а також дає можливість приймати правильні управлінські рішення щодо запобігання кризовим ситуаціям та виходу з них.

Розрахунок показників, що характеризують стан економічної безпеки, є лише першим кроком у виявленні ступеня економічної безпеки транспортного підприємства. Якщо окремі показники виявляються за межами граничних значень, подальший аналіз причин таких відхилень повинен дати відповідь на питання, що саме і якою мірою становить загрозу економічній безпеці. Подальші дослідження будуть присвячені розробці комплексу заходів, спрямованих на протидію загрозам і підвищення рівня економічної безпеки транспортного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Механізми ефективного використання та розвитку потенціалу транспортно-дорожнього комплексу України. Аналітична доповідь / [О. В. Собкевич (керівник авт. колективу), К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова]. - К. : НІСД, 2014. - 60 с.

2. Рета М. В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / М. В. Рета, А. О. Іванова // Вісник Національного технічного університету " Харківський політехнічний інститут". Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2013. - № 21. - С. 29-37.

3. Мельник О. О. Система загроз економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Мельник. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/vcpi/TPtEV/2011_25/statiya/Melnik.pdf.

4. Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Ю. Амосов. - Режим доступу : http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/201 2/1/p_8_13.pdf.

5. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 1. - С. 98-103.

6. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко. - К. : Правова єдність, 2009. - 544 с.

7. Забродський В. А. Власність, економічна безпека і держава / В. А. Забродський, М. О. Кизим // Економічна кібернетика. - 2000. - № 3-4. - С. 58-63.

8. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. - М. : Экономика, 1997. - 226 с.

9. Мищенко С. Н. Система обеспечения экономической безопасности организации : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Сергей Николаевич Мищенко ; [Донской гос. техн. ун- т]. - Ростов н/Д : [б.и.], 2004. - 197 с.

10. Васильців Т. Г. Економетрична оцінка факторів впливу на рівень економічної безпеки підприємств малого і середнього підприємництва в Україні / Т. Г. Васильців, О. Б. Коцан // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. - Донецк : ДонНУ, 2008. - С. 973-978.

11. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : [монографія] / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; [за ред. Т. Г. Васильціва]. - Львів : Ліга-Прес, 2012. - 386 с.

12. Чирва Ю. Є. Оцінка економічної безпеки цукропереробного підприємства на основі інтегральної моделі / Ю. Є. Чирва, О. М. Нестеренко // Бізнес Інформ. - 2012. - № 8. - С. 67-69.

13. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / Н. Й. Реверчук. - Львів : ЛБІ НБУ, 2004. - 195 с.

14. Вілкул О. Ю. Визначення та прогнозування витрат гірничорудних підприємств в умовах ринку : [монографія] / О. Ю. Вілкул, С. В. Максимов, Я. В. Нусінова та ін. - Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. - 228 с.

15. Зайцева І. Ю. Формування системи показників, що характеризують фінансову складову економічної безпеки транспортних підприємств [Електронний ресурс] / І. Ю. Зайцева // Ефективна економіка. - 2013. - № 7. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_61.

16. Коробчинський О. Л. Методика формування системи

економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 4. - С. 41-45.

17. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 21.04.02 / Шемаєва Людмила Григорівна. - К. : Вищий навч. заклад Університет економіки та права "КРОК", 2010. - 39 с.

18. Otenko I. P. Analytical tools of enterprise economic security management / Iryna P. Otenko, Olena S. Preobrazhenska // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 5(155). - P. 203-209.

19. Moskalenko N. Approaches to enterprises' financial and economic security management / N. Moskalenko, O. Romanenko, T. Oliinyk // Економічний часопис-XXI. - 2015. - № 7-8 (1). - С. 54-57.

20. Kozachenko G. Enterprise economic security management conception [Електронний ресурс] / Ganna Kozachenko, Oleksandra Lyashenko, Volodimir Bezbozhnyy // TEKA Kom. Mot. i Energ. Roln. - OL PAN, 2010, 10A. - Pp. 263-270. - Режим доступу : http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TMot10a/Kozachenko.pdf.

Карпенко Оксана,
кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры управления и экономики водного транспорта Киевской государственной академии водного транспорта имени гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного

Лебедко Сергей,
соискатель кафедры управления и экономики водного транспорта Киевской государственной академии водного транспорта имени гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ОЦЕНИВАНИЮ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ТРАНСПОРТНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье на основе анализа научных источников выявлены подходы к оценке уровня экономической безопасности предприятия, в частности, ресурсный, целевой, комплексный и другие. Предложен методический подход к оценке уровня экономической безопасности транспортного предприятия по источникам возникновения угроз. В соответствии с предложенным подходом определены источники и причины угроз, риски и индикаторы последствий реализованных рисков для экономической безопасности транспортного предприятия. Показано, что индикаторы оценки могут отличаться в зависимости от реализованных рисков. При принятии управленческих решений на основе предложенных индикаторов оценки уровня экономической безопасности транспортного предприятия формируется гибкая система показателей, которая включает абсолютные и относительные показатели. Абсолютные показатели оцениваются в динамике, анализируются по структуре. Относительные показатели формируются как отношение соответствующего абсолютного показателя к величине или объемов перевозок, или количества подвижного состава, или численности работающих, или стоимости ресурсов и тому подобное. Сделан акцент на необходимости разработки эффективного механизма управления внутренними угрозами и механизмов адаптации к внешним угрозам в системе экономической безопасности транспортного предприятия. По мнению авторов, это позволит транспортному предприятию обеспечить принятие эффективных управленческих решений, направленных на минимизацию или избежание влияния угроз на его деятельность, а следовательно, достичь высокого уровня экономической безопасности.

Ключевые слова: *транспортное предприятие; экономическая безопасность; индикаторы; показатели; методический подход.*

Karpenko Oksana,
Candidate of Economic Sciences, associate professor, professor of management and economics of water transport of Kyiv State Maritime Academy named after hetman Petro Konashevych-Sahaidachny

Lebedko Serhii,
Researcher of the Department of Management and Economics water transport of Kyiv State Maritime Academy named after hetman Petro Konashevych-Sahaidachny

FORMATION OF THE METHODICAL APPROACH TO EVALUATION OF THE TRANSPORTATION COMPANIES ECONOMIC SECURITY

Transportation companies which operate in risk conditions need the organization and management of the system of economic security. Ensuring adequate economic security in activities of transportation companies is one of the main management tasks because the efficiency of operation of the business depends on it. Development and implementation of a system of evaluation the level of economic security of the transportation companies, adequate to modern market conditions, enhances the efficiency of transportation companies.

Based on analysis of the literature, there are a number of approaches to the assessment of the economic security on the enterprise, in particular, resource, task, complex and so on.

Methodological approach to the evaluation of the economic security of the transportation companies on the sources of threats is proposed. The sources and causes of threats, risks and effects of realized risk indicators for the economic security of the transportation companies are identified according to the proposed methodological approach to the evaluation of the economic security.

Assessment indicators may vary depending on the realized risk. A flexible system of indicators that includes

absolute and relative figures are formed for making management decisions on the basis of the proposed evaluation of the economic security of the transportation companies indicators. Absolute figures are estimated in the dynamics and are analyzed on the structure. Relative figures are formed as the ratio of the corresponding absolute index to the value either volume of traffic, or the number of rolling stock, or the number of employees, or the cost of resources and so on.

Threats significantly affect the level of economic security, create the need for efficient internal threats management, and mechanisms of adaptation to external threats in the system of economic safety of the transportation companies. This allows the transportation companies to ensure effective management decisions to minimize or avoid the impact of threats on the activities of transportation companies, and thus to achieve a high level of economic security.

Keywords: *enterprise transport; economic security; lights; indicators; methodical approach.*

REFERENCES

1. Sobkevych, O.V. & Mykhailychenko, K.M. & Yemelyanova, O.Yu. (2014), Mechanisms for efficient use and development potential of the transport system of Ukraine. Analytical Report, *NISS Press*, Kyiv, 60 p. (ukr).

2. Reta, M.V. & Ivanova, A.O. (2013), Methodological approaches to assessing the financial security of the company, *Bulletin of the National Technical University «KPI», Ser.: Technical progress and efficiency*, № 21, 29-37 (ukr).

3. Melnyk, O.O. (2011), The system threats to economic security, available at: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/vcpi/TPtEV/2011_25/statiya/Melnik.pdf.

4. Amosov, O.Y. (2012), Formation of assessing the financial security company, available at: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2012/1/p_8_13.pdf.

5. Arefieva, O.V. & Kuzenko, T.B. (2009), The economic basis for the formation of the financial component of economic security, *Actual problems of economy*, № 1, 98-103 (ukr).

6. Ortynskyi, V.L. & Kernytskyi, I.S. & Zhyvko, Z.B. (2009), Economic security companies and organizations, *Pravova yednist*, Kyiv, 544 p. (ukr).

7. Zabrodskyi, V.A. and Kyzym, M.O. (2000), Property, Economic Security and State, *Economic Cybernetics*, № 3-4, 58-63 (ukr).

8. Kleiner, G.B. and Tambovtsev, V.L. and Kachalov, R.M. (1997), The company in an unstable economic environment: risks, strategy, security, *Economics Publishing*, Moscow, 226 p. (rus).

9. Mishchenko, S.N. (2004), *Economic security system*, Thesis for the degree of candidate of economic sciences after specialty 08.00.05 «Economics and management of national economy», Rostov-Don, 197 p. (rus).

10. Vasyltsiv, T.G. and Kotsan, O.B. (2008), Econometric estimation of factors influence the level of economic security of small and medium business in Ukraine, *Problems of development of economic relations and attraction of foreign investments: regional aspect,* Donetsk National University Press, 973-978 (ukr).

11. Vasyltsiv, T.G. and Voloshyn, V.I. and Boykevych, O.R. and Karkavchuk, V.V. (2012), The financial and economic security of Ukraine: strategy and mechanisms to ensure, *League-Press*, Lviv, 386 p. (ukr).

12. Chyrva, Yu. Ye. and Nesterenko, O.N. (2012), Evaluation of economic security of the processing of sugar-based integrated model, *Business Inform*, №8, 67-69 (ukr).

13. Reverchuk, N.Y. (2004), Managing the economic security of businesses, *LBI NBU*, Lviv, 195 p. (ukr).

14. Vilkul, O.Y. and Maksymov, S.V. and Nusinova, Y. V. and others (2006), Identification and forecasting of costs of mining enterprises in the market, *Krivoy Rog Publishing House*, 228 p. (ukr).

15. Zaitseva, I. Y. (2013), Formation of indicators of the financial component of economic security transport companies, *Efficient Economy,* № 7, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_61.

16. Korobchynskyi, O.L. (2009), Methods of forming a system of economic security, *Actual problems of economy,* № 4, 41-45 (ukr).

17. Shemayeva, L.G. (2010), *Economic security in a strategic interaction with the subjects of the environment*, Thesis for the degree of doctor of economic sciences after specialty 04.21.02 «Economic security of business entities», Kyiv, 39 p. (ukr).

18. Otenko, I. P. and Preobrazhenska, O. S. (2014), Analytical tools of enterprise economic security management, *Aktualni problemy economiky*, №5(155), pp. 203-209 (eng).

19. Moskalenko, N., Romanenko, O. and Oliinyk, T. (2015), Approaches to enterprises' financial and economic security management, *Economitcnyy chasopys* - XXI, № 7-8(1), 54-57 (eng).

20. Kozachenko, G., Lyashenko, O. and Bezbozhnyy, V. (2010), Enterprise economic security management conception, *TEKA Kom. Mot. i Energ. Roln*, 10A, pp. 263-270, available at: www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TMot10a/Kozachenko.pdf.

© *Карпенко Оксана, Лебедко Сергій*
Надійшла до редакції 15.12.2016